

УДК 339.92+005.336.4

Яценко О. М.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОБМІН ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ДОМІНАНТА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджено визначальну роль міжнародного науково-технологічного обміну як ключової домінанти інтелектуалізації міжнародної торгівлі. Проаналізовано структуру та динаміку розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності. Виявлено активне зростання Азійського регіону. Встановлено ключові фактори впливу: ендогенні (ефективність національних інститутів та механізмів правового захисту; зростання НДДКР; концентрація інтелектуального потенціалу та капіталу в окремих країнах світу; торговельна політика країни) та екзогенні (наднаціональні міжнародні інституції, торгівля технологіями; технологічний розрив та нерівномірність економічного розвитку; глобалізаційні, інтеграційні та дезінтеграційні процеси) на міжнародний науково-технологічний обмін та його взаємозв'язок з інтелектуалізацією міжнародної торгівлі. Виявлено основні тенденції на ринку, котрі мають свій прояв у швидкому зростанні та подальшому його розвитку, що прискорюють міжнародний науково-технологічний обмін та, як наслідок, інтелектуалізацію міжнародної торгівлі.

Ключові слова: інтелектуалізація міжнародної торгівлі, науково-технологічний обмін, ринок об'єктів інтелектуальної власності, структура та динаміка ринку об'єктів інтелектуальної власності, патенти, товарні знаки, корисні моделі, промисловий дизайн.

Постановка проблеми. Із розвитком світового господарства міжнародний науково-технологічний обмін (НТО) починає відігравати вирішальну роль в економічному зростанні та суспільному прогресі як національних економік, так і глобальної системи у цілому. Підґрунтям для нарощення його обсягів та виокремлення у найрентабільніший складник міжнародної торгівлі є процес інтелектуалізації, що нерозривно пов'язаний із НТО. Разом вони знаходять своє втілення у високотехнологічних товарах і послугах та об'єктах інтелектуальної власності. Останні, своєю чергою, є здобутком найбільш високоінтелектуальної діяльності особистості. У світлі цього вважаємо актуальним і достатньо важливим дослідження питання розвитку міжнародного науково-технологічного обміну як однієї з визначальних домінант глобального економічного розвитку та невід'ємної частини інтелектуалізації міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародного науково-технологічного обміну присвячено чисельні праці вітчизняних і закордонних провідних науковців, зокрема М. Дідківського [14], Д. Лук'яненка, А. Поручника, Я. Столярчук, Д. Сміта [8], Р. Фалвей, Н. Фостер [1] та ін. Дослідженню процесу інтелектуалізації присвячено роботи Д. Лук'яненка, О. Лапка [5], В. Геєця [11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання інтелектуалізації міжнародної торгівлі, зокрема визначення ролі міжнародного науково-технологічного обміну у цьому процесі, є достатньо динамічним та потребує постійного моніторингу для виявлення детермінант трансформацій.

Мета статті полягає у дослідженні міжнародного науково-технологічного обміну як визначальної домінанти інтелектуалізації міжнародної торгівлі. Мета дослідження зумовила постановку таких завдань: аналіз структури та динаміки ринку об'єктів інтелектуальної власності та визначення їх місця у науково-технологічному обміні; визначення домінуючої ролі країн на зазначеному ринку та сфер застосування прав на об'єкти інтелектуальної власності; виділення основних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру впливу та їх значення для інтелектуалізації міжнародної торгівлі та світового торговельно-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під міжнародним науково-технологічним обміном слід розуміти реалізацію його об'єктів як на комерційній основі для отримання надприбутків та підвищення рівня соціально-розвитку, так і некомерційній – для скорочення технологічного розриву. До основних об'єктів НТО, котрі визначають його основні форми, в міжнародній торгівлі належать: авторські права (наукові праці, літературні, музичні, сценарні, хореографічні твори, програмне забезпечення тощо); об'єкти промислової власності (патенти та свідоцтва на винаходи, корисні моделі, товарні знаки) тощо. Серед характерних форм, за рахунок яких відбувається реалізація міжнародного науково-технологічного обміну, слід виділити такі:

- торгівля об'єктами інтелектуальної власності (патентами, ліцензіями, товарними знаками, промисловими зразками, ноу-хау);
- торгівля високотехнологічною продукцією;
- поставки наукомістких послуг (консалтинг, інжиніринг, інформінг тощо).

Сучасні дослідження свідчать про те, що сумарна вартість створених у світі нових інтелектуальних технологій досягає 60% сукупного валового суспільного продукту, а темп росту торгівлі ними випереджає темпи росту продажів інших товарів [12]. Якщо взяти до уваги всі види активів провідних ТНК світу, то можна дійти висновку, що найбільшу вартість мають саме об'єкти інтелектуальної власності (ІВ). Відповідно до значних обсягів реалізації та швидких темпів зростання ринку, слід звернути окрему увагу на реєстрацію патентів, товарних знаків, промислових зразків і т. д., що, зокрема, є яскравим свідченням бурхливого процесу інтелектуалізації. Так, наприклад, ще в 1990 р. кількість заявок на патентування становила 997 500 шт., а вже в 2016 р. з 127 900 шт., тобто їх зростання становило 213,6% (табл. 1).

Слід відзначити, що з-поміж інших об'єктів ІВ зростання кількості заявок на реєстрацію патентів є найдинамічнішим. Лідруючі позиції в даному сегменті займає Азійський регіон, зокрема, як бачимо з даних таблиці, за рахунок Китаю, питома вага якого становить 42,79%, Японії – 10,18% та Південної Кореї – 6,68%. На другому місці Північно-американський регіон на чолі з США – 19,36% у загальній вазі показника. На третьому місці серед регіонів та на п'ятому серед країн світу знаходиться

Питома вага топ-5 країн – лідерів за кількістю реєстрацій об'єктів інтелектуальної власності

ПШВ	Країна	Од. вим.	Роки						
			1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Патенти	Світ	шт.	997500	1048200	1377400	1702800	1997200	2887300	3127900
	Китай	%	1,02	1,78	3,77	10,18	19,59	38,16	42,79
	США	%	17,16	21,77	21,48	22,95	24,55	20,41	19,36
	Японія	%	36,16	35,19	30,46	25,08	17,25	11,04	10,18
	Корея	%	2,59	7,49	7,41	9,45	8,52	7,40	6,68
	ЄС	%	6,09	5,78	7,31	7,56	7,56	5,54	5,09
Промисловий дизайн	Світ	шт.		187200	292300	406500	676600	872600	963100
	Китай	%		9,44	17,15	40,19	62,26	65,21	67,53
	Корея	%		–	16,01	11,58	11,12	8,45	7,80
	США	%		–	8,23	6,26	6,29	4,29	4,48
	Японія	%		–	21,40	13,17	9,66	4,69	3,42
	ЄС	%		–	0,00	0,00	4,13	3,24	2,91
Торгові знаки	Світ	шт.	1422400	1949200	2665100	3082800	3803700	6013200	6997600
	Китай	%	4,04	8,77	7,98	21,33	27,78	–	–
	США	%	8,95	9,69	10,97	8,55	7,40	6,24	5,62
	Індія	%	1,45	2,19	3,16	2,78	4,99	4,57	4,23
	Корея	%	3,29	3,69	4,13	3,96	3,38	3,04	2,60
	Японія	%	12,07	9,22	5,49	4,38	2,98	2,41	2,33
Корисні моделі	Світ	шт.	216700	159800	163500	247500	497900	1205400	1553300
	Китай	%	12,74	27,37	42,09	56,39	82,31	93,54	95,02
	Німеччина	%	6,62	12,89	13,65	8,25	3,42	1,18	0,90
	Росія	%	0,00	1,28	2,83	3,83	2,46	0,99	0,72
	Україна	%	0,00	0,08	0,23	2,94	2,15	0,71	0,62
	Корея	%	10,45	37,46	22,73	15,02	2,74	0,72	0,50

Джерело: складено автором на основі [5]

Європа та ЄС, вага кожного становить 5,09%. Низька кількість реєстрацій продовжує поки що залишатися в країнах Латинської Америки й Африки. Оскільки патентна активність є безпосереднім проявом інноваційного розвитку країн та результатом їх інтелектуального потенціалу, то, з одного боку, ми можемо говорити про ці держави як рушії науково-технологічного прогресу, з іншого – про поглиблення асиметричного розвитку та технологічного розриву за рахунок його зосередження в окремо взятих країнах та регіонах. Ще однією важливою тенденцією на цьому ринку є те, що на корпоративний сектор, згідно зі статистичними даними ВОІВ, припадає найбільша частка опублікованих заявок, а саме 85,5%. Друге місце посідають фізичні особи, на їхню частку припадає 7,5% далі йдуть науково-дослідні інститути – 5%, а на державний сектор припадає всього лише 1,9% [7]. Також слід додати, що за останні десятиліття спостерігається позитивна динаміка росту в корпоративному секторі та серед науково-дослідних інститутів. У державному ж сегменті вона залишається практично без змін.

Щодо корпоративного сектору, то безпосередніми лідерами за кількістю поданих заявок у рамках договору про патентну кооперацію є корпорації: ZTE, Huawei Technologies, Qualcomm Incorporated, Mitsubishi Electric Corporation, LG Electronics, Ericsson. Також необхідно відзначити, що першість у цьому питанні тримають дві китайські компанії – ZTE та Huawei Technologies, котрі показали неабиякі темпи зростання у цьому секторі протягом останнього десятиріччя.

Серед науково-дослідних інститутів вже 23 роки першість за кількістю заявок на реєстрацію патентів утримує Каліфорнійський університет – 434 шт. Наступну позицію займає Массачусетський технологічний університет – 236 шт., Гарвардський університет – 162 шт., університет Д. Хопкінса –

158 шт. Однак, як можемо спостерігати, більшу частку в зазначеному переліку займають американські та європейські заклади. Проте гідну конкуренцію найближчим часом їм можуть скласти також університети Азійського регіону, зокрема Сеульський національний університет, Токійський університет, Китайський народний університет. Щодо державного сектору, то найбільшу кількість зареєстрованих заявок було подано Францією, Німеччиною та Сінгапуром.

Дослідження особливостей патентування дає змогу зробити висновок, що ця сфера охоплює значну кількість високотехнологічних галузей, однак найбільша їх кількість припадає на сектор комп'ютерних технологій – 39%, далі йде сфера цифрових комунікацій – 15%, на третьому місці аудіовізуальні технології – 15%.

Неабиякої уваги для розгляду заслуговують і торгові знаки, кількість подання заявок на реєстрацію котрих становить 6 997 600 шт., що аж на 391% більше порівняно з 1990 р. та має тенденцію до подальшого зростання. Перше місце в даному сегменті так само належить Азійському регіону, локомотивом якого продовжує бути Китай з питоמוю часткою 40,51%. На третьому місці серед країн Азійського регіону Індія, частка якої становить 4,23%, Південна Корея – 2,6%, Японія – 2,33%. Другу позицію обіймає Європейський регіон, хоча жодна з його держав не представлена в топ-5 країн світу за обсягом заявок та реєстрацій. Те ж саме можна сказати й про Латинську Америку, яка посідає третє місце. Четверте місце обіймає Північноамериканський регіон, незважаючи на те що частка США – 5,62% і держава знаходиться на другому місці в представленому нами рейтингу, а транснаціональні корпорації, країною базування котрих вона є, являються власниками найдорожчих брендів (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг топ-10 компаній найдорожчих брендів

Ранг		ТНК	Країна	Вартість бренду (млн. дол. США)	
2016	2015			2016	2015
1	1	Apple	США	145,918	128,303
2	3	Google	США	88,173	76,683
3	2	Samsung Group	Пд. Корея	58,619	81,716
4	8	Amazon.com	США	69,642	56,124
5	4	Microsoft	США	67,258	67,060
6	5	Verizon	США	63,116	59,843
7	6	AT&T	США	59,904	58,820
8	7	Walmart	США	53,657	56,705
9	11	China Mobile	Китай	49,810	47,916

Джерело: складено автором на основі [3]

Як видно з таблиці, найвищу вартість бренду мають передові інноваційні транснаціональні корпорації, такі як Apple, Google, Samsung Group, Amazon, Microsoft, Verizon, AT&T, Walmart China Mobile та ін. Більшість із них витрачає величезні кошти на НДДКР та є інтелектуальними лідерами у своїх галузях, тобто прогресивними, креативними компаніями, котрі за рахунок інтелектуального потенціалу своїх співробітників здатні створити унікальний інноваційний продукт та забезпечити його подальшу конкурентоздатність.

Щодо реєстрації торгових марок, то вона може здійснюватися в рамках Мадридської системи, підпорядкованої ВОІВ, з єдиним збором та єдиною заявкою для захисту прав у 116 країнах-учасниках. За оцінками ВОІВ, у рамках даної системи в 2016 р. було подано 52 550 міжнародних заявок, що на 7,2% більше порівняно з попереднім роком [6]. Цьому сприяло збільшення кількості заявок із Китаю (на 36,8%) та Німеччини (на 20,8%). Потягом трьох останніх років найбільшими користувачами Мадридської системи залишаються США, Німеччина, Франція та Китай [6]. Щодо корпоративного сектору в рамках вищезазначеної системи, то перше місце у 2016 р. посіла французька компанія L'Oréal, далі – британська компанія Glaxo Group, BMW та Lidl (Німеччина) та швейцарська компанія Novartis. Як бачимо, всі зазначені фірми є європейськими. Слід відзначити, що першість у цьому питанні серед інших корпорацій світу належить американській ТНК Apple, далі йдуть японська Daiichi Sankyo, турецька İLKO та китайська Huawei Technologies. Найбільший приріст за кількістю заявок спостерігається у корпорації BMW (зростання становило 77 позицій порівняно з попереднім роком). Найвища частка реєстрацій у рамках Мадридської системи припадає на сферу НДДКР. Ще одним цікавим фактом є те, що країною, в межах якої заявники найбільше хочуть захистити свої виробни, є саме Китай. Необхідно також зазначити, що кількість зареєстрованих заявок дещо відрізняється від кількості поданих, особливо в Мадридській системі. Передусім це пов'язано з часовим лагом та строками обробки даних, по-друге – з уведенням новітніх технологій, зокрема з розгортанням нового електронного серверу.

Ще однією досить цікавою сферою торгівлі об'єктами інтелектуальної власності є промисловий дизайн, який поєднує у собі творчі та наукові розробки, ергономіку, естетику та архітектурні рішення для кращого сприйняття та поліпшення функціональних якостей продукту. Щорічно динаміка подання заявок у даному сегменті помітно зростає. Невеличкий виняток становить падіння,

що спостерігається у 2014 році. Беззаперечним лідером у реєстрації промислових зразків є Азійський регіон. Цим він знову ж таки завдячує Китаю, який займає 67,53% у даному сегменті. Південна Корея та Японія, що представлені в рейтингу на другому та четвертому місцях, мають частки 6,81% та 3,10% відповідно. Друге місце посідає Європа на чолі з ЄС, який в представленому нами рейтингу очолює п'яте місце з питомою вагою у світі 2,95%. Третє місце обіймає Північна Америка, більшою мірою за рахунок США, котрі займають 5,62% ринку. Четверте місце належить Латинській Америці, на останньому місці Африканський регіон. Як і в попередніх випадках реєстрація заявок промислових зразків може здійснюватися в рамках Гаагської системи, котра діє за сприяння ВОІВ та побудована на основі принципів, що лягли в основу Мадридської системи. Найбільшими її користувачами є Німеччина, далі йде Швейцарія, потім – Республіка Корея, США, Нідерланди.

Наступним важливим для розгляду сегментом є створення корисних моделей, умови патентування котрих дещо відрізняються від умов звичайного патентування, включаючи коротший термін захисту та менш жорсткі вимоги до самого процесу. Їх кількість заявок на реєстрацію зростає на 28,9% порівняно з попереднім роком і більше ніж на 616% порівняно з 1990 р. Велику роль у збільшенні загального обсягу реєстрацій в даному секторі відіграв Китай, питома вага котрого становить аж 95% на цьому ринку, а її зростання – 30,9% порівняно з попереднім роком. Тому зрозумілим є й той факт, що Азійський регіон займає провідні позиції в даному сегменті зі значним відривом від інших регіонів світу. Друге місце займають Європейський регіон і Німеччина відповідно, однак, незважаючи на це, частка держави є досить незначною і становить лише 0,9%. Третє місце серед держав світу займає Росія – 0,72%, і на четвертому місці Україна – 0,62%, котра завдяки швидким темпам зростання показника обійшла Південну Корею – 0,5%. Регіонами з мінімальною кількістю заявок на реєстрацію корисних моделей є Латиноамериканський, Африканський та Північноамериканський.

Таким чином, слід підкреслити, що світовий ринок об'єктів інтелектуальної власності щорічно зростає, а найбільша його частка припадає саме на Азійський регіон. Питома його вага становить нині 44,37%. Велике значення у цьому контексті має розвиток Китаю, що дав змогу значно випередити решту регіонів світу: Європа – 10,09%, Латинська Америка – 4,94%, Північна Америка – 8,99%; Африка – 1,2% (рис. 1).

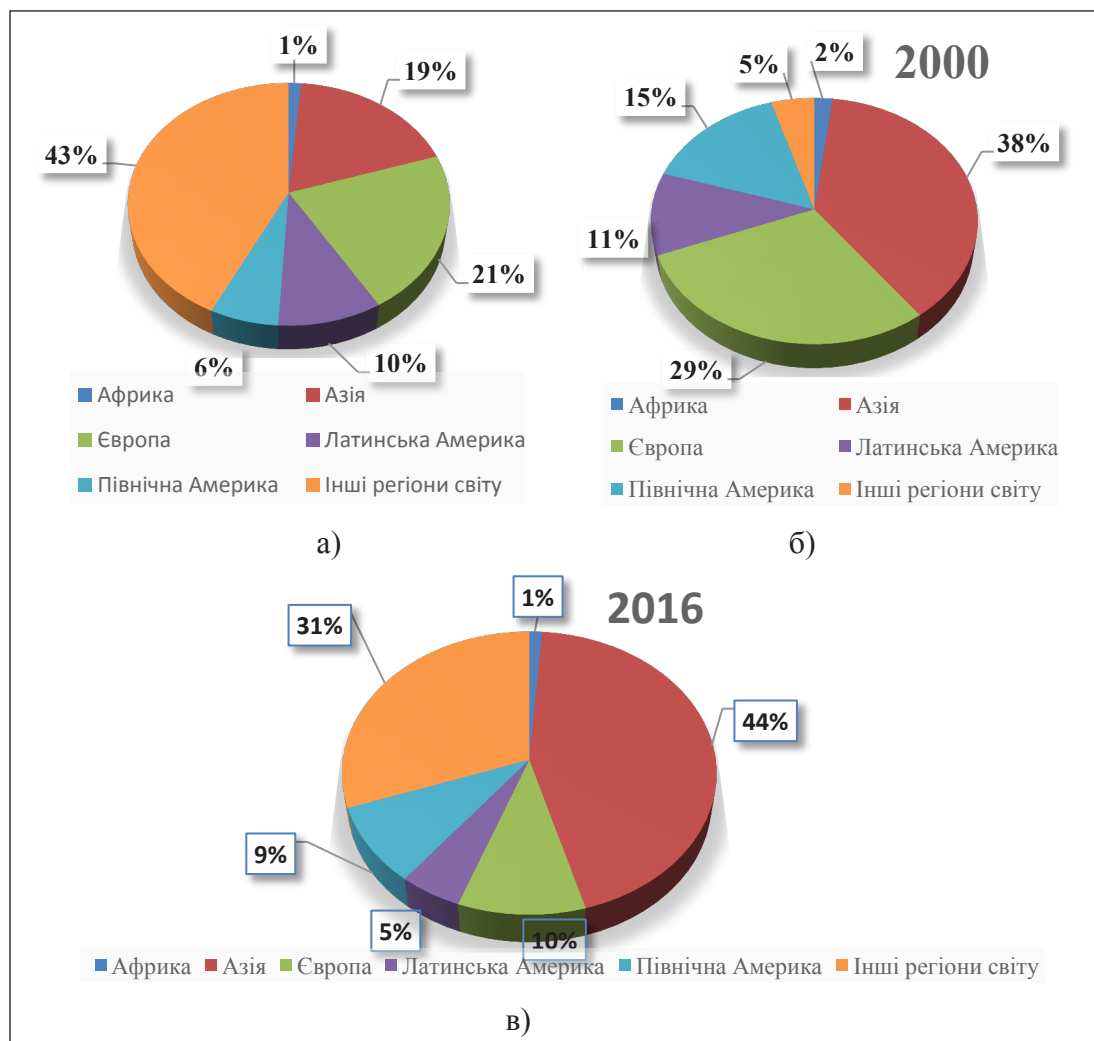

Рис. 1. Динаміка питомих часток регіонів світу на ринку об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Однак, як бачимо з рисунку, така ситуація була не завжди. У 1990 р. найбільшу частку в зазначеному сегменті займала саме Європа, котрій належало 43% ринку, що є логічним, оскільки першими, хто намагався та почав захищати авторські права, були саме європейці. Згідно з деякими джерелами, певна форма патентних прав була визнана ще в Стародавній Греції [9]. Однак перша статутна патентна система виникла у Венеції в 1450-х роках і передбачувала правовий захист винаходів. На той час це були переважно вироби зі скла [2]. Після Венеції права у сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності почали використовувати й в інших регіонах світу. Друге місце посідає Азія – 19%, третє – Північна Америка – 6%. Починаючи з 2000-х років ХХ ст. зростає роль Азійського регіону, що значною мірою пов'язано зі швидкими темпами економічного зростання та бурхливим розвитком більшості держав цього регіону. Разом із тим нарощують свою активність у зазначеній сфері й країни Північно- та Латиноамериканського регіонів. Підкреслимо, що поряд зі зрос-

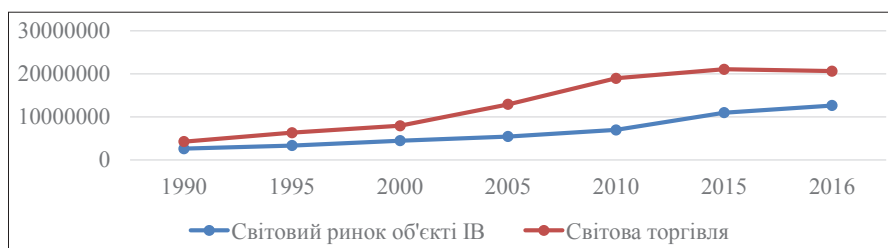

Рис. 2. Динаміка обсягів зростання світового ринку об'єктів ІВ та міжнародної торгівлі

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі [5; 10]

танням світового ринку об'єктів ІВ зростають й обсяги торгівлі ними. Так, у 2013 р. розмір світових ліцензійних винагород та виплат становив 309 860 млрд. дол. США, а їх приріст по відношенню до 2000 р. – 237%. Також слід додати, що зростання ринку об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі через науково-технологічний обмін, збільшує обсяги світової торгівлі (рис. 2). Пропонуємо виокремити низку ендогенних (внутрішніх) й екзогенних (зовнішніх) факторів, котрі є визначальними та формотворчими на ринку об'єктів інтелектуальної власності та, як наслідок, у міжнародному науково-технологічному обміні загалом і безпосередньо впливають на інтелектуалізацію міжнародної торгівлі (рис. 3).

Рис. 3. Фактори впливу на результати інтелектуальної діяльності та їх роль у процесі інтелектуалізації міжнародної торгівлі

Джерело: розроблено автором

Одним із таких чинників є інституційне середовище з механізмами захисту як продукування об'єктів інтелектуальної власності, так і торгівлі ними. Вони можуть носити як стимулюючий характер, так і стримуючий. Зрозуміло, що за умов добре розвинутого законодавства та структур регулювання відповідного ринку кількість бажаючих створити або зареєструвати свій винахід саме у цій країні буде зростати. Ще одним не менш важливим елементом впливу в зазначеному питанні є торговельна політика. Більшість провідних науковців стверджує, що протекціоністські заходи, спрямовані на захист вітчизняних суб'єктів національного ринку, призводять до гальмування інноваційного розвитку шляхом сповільнення передачі технологій, а отже, знань і досвіду, особливо в країнах, що розвиваються. Оскільки вагома частка об'єктів інтелектуальної власності зосереджена в провідних ТНК окремих країн, котрі певним чином здійснюють контроль над подальшим поширенням інновацій, то це, своєю чергою, сприяє технологічному розриву. Ще Д. Сміт зазначав, що «цей контроль є визначальною рисою нерівності в світі» [8]. Для країн, що розвиваються, важливим складником є імітація технологій як джерела їх подальшого розвитку. Поряд із тим інтелектуалізація результатів діяльності та ринку ІВ призводить до необхідності нових наднаціональних методів регулювання не лише торгівлі таврами та послугами, а й міжнародного науково-технологічного обміну, процесу передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності та торгівлю ними (наприклад, угода TRIPS). Такі фактори, як глобалізація, інтеграція та дезінтеграція, визначають зовнішнє середовище формування та розвитку світогосподарської системи з усіма її елементами та складниками, тому їх вплив є беззаперечним як на будь-які об'єкти ринкових відносин, так і на процеси формування торгівлі, у тому числі й на інтелектуалізацію. Наступним фактором виступають НДДКР, світові

витрати на проведення котрих щорічно зростають, а їх приріст становив 233% по відношенню до 1996 р. Вони активно сприяють розробленню та впровадженню інновацій, появі нових товарів та послуг, виокремленню нових ринків. Лівова частка витрат у сфері розробок та досліджень припадає на інформаційно-комунікативні технології – 39% та охорону здоров'я – 33%. Слід також зазначити, що нині темпи зростання торгівлі товарами, що містять інтелектуальний складник, перевищують темпи зростання реалізації іншої продукції, а також приносять значну капіталізацію власникам інноваційного продукту. Технологічний розрив спонукає, з одного боку до торгівлі технологіями, з іншого – є причиною нерівномірного економічного розвитку. Міжнародний обмін технологіями в даному контексті відіграє вирішальну роль у подоланні глобальної нерівності та пришвидшує темпи інтелектуалізації міжнародної торгівлі, що, своєю чергою, призводить до щорічного збільшення обсягів світової торгівлі, виокремлення ринку високотехнологічної продукції, ІТ-послуг, хмарних обчислень тощо; до появи електронної комерції та каналів збуту через Інтернет; до використання франчайзингу, консалтингу, інжинірингу і так далі.

Починає стрімко зростати роль торгівлі високотехнологічною продукцією, частка якої у світі коливається у межах 16,34–24,96% [4]. Даний показник дає змогу оцінити розвиток високотехнологічної промисловості, свідчить про генерацію та трансформацію нових знань у нові технології, розвиток НДДКР. До високотехнологічних товарів, відповідно до стандартної міжнародної торговельної класифікації (Standard International Trade Classification), належать: комп'ютери й офісні машини, електронне та інформаційно-телекомунікаційне обладнання, фармацевтична, авіакосмічна та хімічна продукція, озброєння тощо. Починаючи з 90-х років ХХ ст. високотехнологічний експорт став вагомими складником структури

торгівлі для більшості країн світу. У структурі послуг починає переважати сектор бізнес-сервісу – 41%, який включає в себе наукові дослідження, професійні та управлінські консультації, технічні, торговельні та інші послуги [10]. Їх зростання призводить до формування нових ринків, котрі вже було згадано раніше.

Висновки. Визначено, що ключовою домінантою інтелектуалізації міжнародної торгівлі є міжнародний науково-технологічний обмін. Встановлено, що домінуючу роль у його формуванні відіграє ринок об'єктів інтелектуальної власності. Ключова роль у ньому відводиться Азійському регіону, питома вага котрого становить 44%, зокрема за рахунок бурхливого розвитку економіки Китаю, який на ринку патентів займає 42,79%, частка у промисловому дизайні – 67,53%; у реєстрації торгових знаків – 27,78% та корисних моделей – 95,02%. Також встановлено, що лівова частка ринку об'єктів ІВ зосереджена, крім Китаю, в США, Японії, Південній Кореї та

ЄС за рахунок концентрації в них інтелектуального потенціалу, що призводить до посилення диспропорцій світового економічного розвитку та технологічного розриву, який міжнародний науково-технологічний обмін покликаний нівелювати. Виділено ендогенні (ефективність національних інститутів та механізмів правового захисту; зростання НДДКР; концентрація інтелектуального потенціалу та капіталу в окремих країнах світу; торговельна політика країни) та екзогенні (наднаціональні міжнародні інституції, торгівля технологіями; технологічний розрив та нерівномірність економічного розвитку; глобалізаційні, інтеграційні та дезінтеграційні процеси) фактори впливу на міжнародний науково-технологічний обмін та, як наслідок, на процес інтелектуалізації міжнародної торгівлі, що знаходить свій прояв, зокрема, у формуванні нових ринків, використанні нових форм, засобів і способів торгівлі, зростанні її обсягів та зміні структури (в бік реалізації високотехнологічної продукції, ІТ-послуг тощо).

Список використаних джерел:

1. The Role of Intellectual Property Rights in Technology Transfer and Economic Growth: Theory and Evidence / R. Falvey, N. Foster, O. Memedovic. Working Paper, UNIDO, 2006. 80 p.
2. Frumkin M. The Origin of Patents. Journal of the Patent Office Society. 1945. С. 143.
3. Global 500 The most valuable brands of 2016 / Brand Finance. 2017. URL: http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2016.
4. High-technology exports (current US\$) / Worldbank. 2017. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>.
5. Intellectual Property Statistics. URL: <http://www.wipo.int/ipstats/en>.
6. Madrid Yearly Review / WIPO. 2017. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_940_2017.pdf.
7. Patent Cooperation Treaty Yearly Review 2017 / Treaty Yearly Review WIPO. 2017. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_901_2017.pdf.
8. Smith D.A. Technology and the Modern World-System: Some Reflections. Science, Technology & Human Values. 1993. № 18/2. P. 186.
9. The Deipnosophists, or, Banquet of the Learned of Athenjus. Phylarchus of Naucratis Translated from Ancient Greek by H. Bohn. 1854. P. 835.
10. UNCTADSTAT. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
11. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 271 с.
12. Гриньова В.М., Ілляшенко С.М. Визначення комерційного потенціалу та розміру збитків від порушення прав об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2015. № 25. С. 140–148.
13. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика: монографія / За ред. Л.І. Федулової. К.: Основа, 2005. 552 с.
14. Дідківський М.І. Міжнародний трансфер технологій. Київ: Знання, 2011. 365 с.
15. Глобальні форми та механізми транснаціоналізації ринку об'єктів інтелектуальної власності / Я. Столярчук, О. Беленький, В. Столярчук. Міжнародна економічна політика. 2015. № 1. С. 54–73.

Яценко А. Н.

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ОБМЕН КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩАЯ ДОМИНАНТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ

Резюме

Исследована определяющая роль международного научно-технологического обмена как ключевой доминанты интеллектуализации международной торговли. Проанализированы структура и динамика развития рынка объектов интеллектуальной собственности. Выявлена доминирующая роль Китая на нем и Азиатского региона в целом. Установлены ключевые факторы влияния: эндогенные (эффективность национальных институтов и механизмов правовой защиты, рост НИОКР, концентрация интеллектуального потенциала и капитала в отдельных странах мира, торговая политика страны) и экзогенные (наднациональные международные институты, торговля технологиями, технологический разрыв и неравномерность экономического развития, глобализационные, интеграционные и дезинтеграционные процессы) на международный научно-технологический обмен и его взаимосвязь с интеллектуализацией международной торговли. Выявлены основные тенденции на рынке, которые имеют свое проявление в быстром росте и дальнейшем его развитии и ускоряют международный научно-технологический обмен и, как следствие, интеллектуализацию международной торговли.

Ключевые слова: интеллектуализация международной торговли, научно-технологический обмен, рынок объектов интеллектуальной собственности, структура и динамика рынка объектов интеллектуальной собственности, патенты, товарные знаки, полезные модели, промышленный дизайн.

Iatsenko O. M.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-TECHNOLOGICAL EXCHANGE
AS A DETERMINING DOMINANT OF INTERNATIONAL TRADE INTELLECTUALIZATION**

Summary

The decisive role of international scientific and technological exchange as a key dominant in the intellectualization of international trade was investigated. The structure and dynamics of the development of the market for intellectual property are analyzed. The dominating role of China on it and the Asian region as a whole is revealed. Key influence factors are identified: endogenous (efficiency of national institutions and mechanisms of legal protection, growth of R & D, concentration of intellectual potential and capital in individual countries of the world, trade policy of the country) and exogenous (supranational international institutions, technology trade, technological gap and uneven economic development, globalization, integration and disintegration processes) on international scientific and technological exchange and its relationship with the intellectualization of international trade. The main trends in the market are revealed, which have their manifestation in the rapid growth and further development of it, which accelerate the international scientific and technological exchange and, as a consequence, the intellectualization of international trade.

Key words: intellectualization of international trade, scientific and technological exchange, intellectual property market, structure and dynamics of the intellectual property market, patents, trademarks, industrial designs, utility models.